**YARGITAY DERGİSİ**
JOURNAL OF THE COURT OF CASSATION
YD, CİLT/VOLUME: 48, SAYI/ISSUE: 4, EKİM/OCTOBER 2022
SS./PP. 1185-1214

# HUKUK MUHAKEMELERİ KANUNUNA GÖRE İSTİNAF MAHKEMELERİNİN İLK DERECE MAHKEMELERİNİN GÖREVİNE İLİŞKİN OLARAK VERDİĞİ KARARLARIN YARGITAY BAKIMINDAN BAĞLAYICILIĞI SORUNU

## *THE PROBLEM OF BINDINGNESS OF THE DECISIONS OF REGIONAL COURTS OF APPEALS ON THE COMPETENCE OF THE FIRST INSTANCE COURTS, REGARDING COURT OF CASSATION, ACCORDING TO THE CIVIL PROCEDURE LAW*

**Yunus YILMAZ***

## ÖZ

Adli yargının konusuna giren bir davada hangi mahkemenin görevli (konu bakımından yetkili) olduğu, mahkemeler arasında ortaya çıkan görev uyuşmazlıklarının nasıl ve en son hangi aşamada giderileceği veya giderilmiş sayılacağı, alt dereceli mahkemelerin kararlarını istinafen veya temyizen inceleyen bölge adliye mahkemelerinin ve Yargıtay'ın bu konudaki görev tanımlarının sınırının ne olacağı, bölge adliye mahkemelerinin ilk derece mahkemelerinin görevi ile ilgili olarak vermiş olduğu kararların Yargıtay açısından bağlayıcı olup olmadığı sorularının cevaplanması hiç şüphesiz usul hukuku açısından büyük önem arz etmektedir. Çalışmamız kapsamında bölge adliye mahkemelerinin faaliyette bulunduğu beş yılı aşan dönem içerisinde öğreti ve uygulamada oluşan görüşler de incelenerek bu sorulara cevap aranmış, özellikle 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 25/3 maddesinin tarihsel süreç içerisindeki yorum ve uygulaması da dikkate alınarak 6100 sayılı Hukuk

Makalenin Geliş Tarihi : 21/04/2022
Makalenin Kabul Tarihi : 21/11/2022

* Yargıtay 4. Hukuk Dairesi Üyesi, e-mail: hk.yunusyilmaz@hotmail.com
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-7967-1533

Muhakemeleri Kanunu'nun 25/2 maddesindeki düzenlemenin nasıl anlaşılması gerektiği üzerinde durulmuştur.

**Anahtar Kelimeler:** Yargı yeri belirlenmesi, kanun yolu incelemesi sonucu kesinleşen göreve ve yetkiye ilişkin karar, davaya ondan sonra bakacak mahkeme, bölge adliye mahkemesi, Yargıtay, temyiz edilemeyen karar, kesin karar.

**ABSTRACT**

Answering the following matters; in a case regarding civil jurisdiction, which court is the competent court (competent with regard to matter) -how and finally in which stage the disputes of jurisdiction between the courts will be resolved or will be deemed to be resolved-the limit regarding determining the competent court of Court of Cassation and Regional Court of Appeals who examine the decisions of the lower courts by appeal or cassation- whether the decision of Regional Courts of Appeals on the competence of the first instance courts, is binding Court of Cassation has great importance with regard to civil procedure law. In our study; abovementioned questions have been reviewed in the light of the opinions arised from both the doctrine and court practices in the period of Regional Court of Appeals' functioning for more than 5 years; particularly how to understand the regulation in article 25/2 of Civil Procedure Law no 6100, considering the interpretation and implementation of article 25/3 of Civil Procedure Law no 1086 has been emphasized.

**Keywords:** determining which have jurisdiction, decision on jurisdiction and territorial jurisdiction finalized with appealing, court proceeding the case, Regional Court of Appeal, Court of Cassation, unappealable decision, finalized decision.

## 1-GİRİŞ

18 haziran 1927 tarihinde kabul edilen Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu 2, 3, 4 Temmuz 1927 tarihli Resmi Gazetelerde yayınlanmasına müteakip 4 Ekim 1927 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Za-

man içerisinde pek çok değişikliğe uğramış, temyize ilişkin hükümleri hariç diğer hükümleri 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 1 Ekim 2011 tarihinde, temyize ilişkin hükümleri ise - HMK Geçici Madde 3/2 kapsamında bulunanlar dışında- bölge adliye mahkemelerinin faaliyete başladığı 20 Temmuz 2016 tarihinde yürürlükten kalkmıştır.

Kanun yolu olarak istinaf, ilk kez 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nu değiştiren 26 Eylül 2004 tarih 5236 sayılı Kanun ile öngörülmüş ise de (426/A - 426/U) anılan Kanun'un yürürlüğü döneminde tatbik imkanı bulamamış, ancak Hukuk Muhakemeleri Kanunu yürürlüğe girdikten 5 yıl sonra hayata geçirilebilmiştir. İstinaf sisteminin kabulü ile ilk derece mahkemesi kararlarının önce bölge adliye mahkemesince maddi ve hukuki açıdan denetlenmesi varsa yanlışlıkların duruşma açılmadan veya duruşma açılmak suretiyle düzeltilmesi amaçlanmış, bu doğrultuda Yargıtayın üstleneceği rol de üç aşamalı yargılama sistemine göre yeniden tanımlanmıştır. Bu cümleden olmak üzere Yargıtaya içtihat mahkemesi olarak fonksiyonlarını icra edebileceği bir zemin hazırlanmaya çalışılmış, içtihat mahkemesi sıfatına uygun olmayan hususlar görev tanımından çıkarılmıştır. İlk derece mahkemelerinin görevini tayin ve yargı yerinin belirlenmesi de bu hususlardandır.

Bu makalenin amacı, istinaf sisteminin devreye girmesinden sonra Yargıtayın ilk derece mahkemelerinin görevi ile ilgili inceleme ve denetleme yapıp yapamayacağını açıklığa kavuşturmak, yapabilecek ise bu inceleme ve denetimin kapsamını belirlemektir. Konumuz bağlamında yapacağımız açıklamalar ilk derece mahkemelerinin kesin yetkisinin düzenlendiği haller (HMK m. 7/1; m.11/1; m. 12; m. 14/2; m. 15/2) bakımından da geçerli olacaktır. Ancak yazının sınırlanması sorunu sebebiyle gerekli olmadıkça yetki konusuna girilmeyecektir.

Çalışmamızda önce ilk derece mahkemeleri arasında çıkan görev uyuşmazlıklarının Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlüğe döneminde Yargıtayca nasıl çözümlendiği ortaya konulacaktır. Buradan tutulacak projeksiyon ile de konuya ilişkin Hukuk Muhake-

meleri Kanunu hükümlerinin nasıl anlaşılması gerektiği, ilk derece mahkemelerinin görevini tayinde, görevli yargı merciinin belirlenmesinde, bölge adliye mahkemesi ve Yargıtayın rollerinin ne olacağı ve bölge adliye mahkemesinin bu kapsamda vereceği kararların Yargıtay yönünden bağlayıcılığı sorunları yine yeni dönemde verilen Yargıtay kararları ile aydınlatılmaya gayret edilecek, bu minvalde öğretideki görüşler de değerlendirilecektir.

## 2- MEVZUATIMIZDA GÖREV KURALLARININ DÜZENLENİŞİ VE NİTELİĞİ

Anayasa'nın 142/1 maddesinde "Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir." hükmüne yer verilmiş, buna paralel olarak 6100 sayılı HMK'nın 1. maddesinde de mahkemelerin görevinin, ancak kanunla düzenleneceği belirtilmiştir. Mahkemelerin görevinin kanunla düzenlenmesini zorunlu kılan her iki maddenin de amacı esasen yine Anayasa'nın 37. maddesinde anlamını bulan kanuni hakim güvencesini sağlamaya yani doğal hakim ilkesini gerçekleştirmeye yöneliktir.[1] Bu şekilde idarenin düzenleyici işlemlerle mahkemelerin görevini belirlemesinin de önüne geçilmek istenmiştir.[2]

Adli yargı içerisinde yer alan ilk derece mahkemeleri ile bölge adliye mahkemelerinin görevi 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun (m. 1-6) ve 6100 sayılı HMK (m. 2,3) ile düzenlenmiştir. Asliye hukuk mahkemesi, sulh hukuk mahkemesi(genel mahkemeler), asliye ticaret mahkemesi, iş mahkemesi, kadastro mahkemesi, tüketici mahkemesi, fikri ve sınai haklar mahkemesi, icra mahkemesi ve aile mahkemesi (özel mahkemeler) arasındaki ilişki görev ilişkisi, bölge adliye mahkemesi daireleri arasındaki ilişki ise -

1 Görgün, L. Şanal/Börü, Levent/Kodakoğlu, Mehmet: Medeni Usul Hukuku, Ankara 2021, s. 149.

2 Tanrıver, Süha: "Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı'nın 1 ila 122. Maddelerinde Yer Alan Temel Düzenlemeler ve Bunların Genel Çerçevede Değerlendirilmesi ", (AÜHFD, Yıl: 2008, C.57, Sayı: 3, s. 636.)

gelen işin niteliği ve yoğunluğuna göre Hakimler ve Savcılar Kurulunca belirlenen- işbölümü (5235 SK m. 35/4) ilişkisidir.

Göreve ilişkin kurallar kamu düzenindendir (HMK m. 1)[3]. HUMK'nda göreve ilişkin kuralların kamu düzeninden olduğuna dair bir hüküm yoktur. Ancak hem öğretide[4] hem de uygulamada[5] anılan kuralların kamu düzenini tesis etmeye yönelik olduğu duraksamasız kabul edilmiş, HMK ile de bu durum açıkça düzenlenmiştir (m. 1).

Yine HUMK'nda dava şartlarının neler olduğu, görev kurallarının dava şartlarından olup olmadığı açıkça belirtilmemiş, bu durumun doğal sonucu olarak dava şartlarına aykırılığın sonuçları da kesin bir şekilde ortaya konulmamıştır. Bununla birlikte, mahkemelerin görevli olup olmadıklarını yargılamanın her aşamasında resen gözetebilecekleri, tarafların da her zaman görev itirazında bulunabilecekleri hüküm altına alınmıştır (m. 7). HMK'da ise görevin de içinde bulunduğu dava şartları tek tek sayılmış (m. 114), dava şartlarına aykırılığın sonuçları da tereddüde mahal vermeyecek biçimde belirtilmiştir (m. 115).

Göreve ilişkin kurallar, dava şartlarından olması ve kamu düzenini tesise yönelik bulunması sebebiyle mahkemelerce resen (kendiliğinden) dikkate alınır ve taraflarca da her zaman ileri sürülebilir. Herhangi bir şekilde görevsiz olduğunu anlayan mahkemenin HMK m. 115/2 uyarınca davayı usulden reddetmesi gerekir. Bazı dava şartlarının (HMK'nın 114. maddesi 1. fıkrasının f, g, ğ ve ı bentlerinde düzenlenen haller) aksine göreve ilişkin dava şartı mahiyeti gereği tamamlanabilir bir dava şartı da değildir.

Bölge adliye mahkemeleri istinaf sebebi olarak gösterilmese bile HMK m. 355 amir hükmü gereğince ilk derece mahkemelerince yapılan yargılamalarda görevin de içinde bulunduğu dava şartlarına riayet edilip

3 Budak, Ali Cem/Karaaslan, Varol: Medeni Usul Hukuku, Ankara 2018, s. 43.

4 Kuru, Baki/Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder: Medeni Usul Hukuku, Ders Kitabı, Ankara 1992, s. 122.

5 Yargıtay 1. HD., 19.6.2006, 5756 -7082 ; 10. HD., 13.11.2006, 2006-14366; 2. HD., 19.03.2007, 3564-4346.

edilmediğini resen incelemekle yükümlü olduğu gibi Kanun'la ayrık tutulan haller hariç (m. 362) Yargıtayda temyiz incelemesi sırasında dava şartlarını resen denetlemekle yükümlüdür (m. 369/1; m. 371/1-b).

## 3-GÖREVE İLİŞKİN KURALLARIN UYGULAMA SINIRI

Gerek Anayasa koyucunun, gerekse kanun koyucunun görevi, kişilerin medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklarını çözmek, yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunmalarını ileri sürebilmelerini ve adil yargılanmalarını (İHAS m. 6; Anayasa m. 36) gerçekleştirmek için kanunla mahkemeleri kurmak ve yine kanunla bu mahkemelerin görevlerini belirlemek (Anayasa m. 142; HMK m. 1; 5235 SK m. 1-6) olduğu kadar, bu uyuşmazlıkların makul süre içinde ve en az giderle (İHAS m. 6; Anayasa m. 141; HMK m. 30) bitirilmesini sağlamak ve hukuki güvenlik ilkesinin zedelenmesini önlemektir.[6]

Mahkemelerin görevinin ancak kanunla belirlenmesi, göreve ilişkin kuralların kamu düzeninden sayılması ve dava şartı olarak düzenlenmesi görev uyuşmazlıklarının belli bir yerde ve makul bir sürede bitirilmemesini haklı göstermez. Nitekim kanun koyucu da bu niteliklerine rağmen yargılama usulüne tealluk eden görev sorununun makul bir sürede çözümlenmesini istemiştir. Bu arzusunu gerçekleştirmek amacıyla da HUMK döneminde yargı yeri belirlenmesi (merci tayini) kararlarına karşı temyiz (m. 25/3) ve karar düzeltme; temyiz incelemesi sonucu göreve ilişkin olarak Yargıtay'ca verilen onama ve bozma kararlarına karşı da karar düzeltme kanun yollarını kapatmış, ayrıca bu kararlardan sonra davaya bakacak mahkemeyi de anılan kararlarla bağlı kılmıştır (m. 25/3). HMK'yı yürürlüğe sokarken de aynı amaca bir yandan göreve (dava şartlarına) ilişkin kararların ön inceleme aşamasında verilmesini emretmek (m. 137-138) suretiyle öbür yanda da bu uyuşmazlıkların istisnalar hariç en geç istinaf aşamasında bölge adliye mahkemesinde çözülmesini ve Yargıtay'a taşınmamasını sağlamak suretiyle ulaşmaya çalışmıştır (m. 23/2; m. 353/1-a,3; m. 362/1-c).

6 Rüzgaresen, Cumhur: Medeni Muhakeme Hukukunda Usul Ekonomisi İlkesi, Ankara 2013, s. 51-53

## 4-1086 SAYILI HUKUK USULÜ MUHAKEMELERİ KANUNU DÖNEMİNDE GÖREV UYUŞMAZLIKLARININ ÇÖZÜMÜ

### 4.1-İKİ MAHKEMENİN KENDİNİ GÖREVSİZ GÖRMESİ VE BU KARARLARIN KANUN YOLUNA BAŞVURULMAKSIZIN KESİNLEŞMESİ (YARGI YERİNİN BELİRLENMESİ)

1086 sayılı HUMK'da yetkili mahkemenin bir davaya bakmasına fiili veya hukuki bir engel bulunması, iki mahkemenin yargısal sınırlarının belirlenmesinde tereddüt yaşanması sebepleri yanında iki mahkemenin aynı dava hakkında göreve veya yetkiye ilişkin olarak verdikleri kararların temyiz edilmeksizin kesinleşmesi de yargı yerinin belirlenmesi (merci tayini) sebebi olarak sayılmıştır (m. 25/1,2). Bununla birlikte kararlardan birisi kanun yolu incelemesi sonucu kesinleşmiş ise yargı yeri belirlenmesi yoluna gidilmemesi, kanun yolu incelemesi sonucunda kesinleşen göreve ve yetkiye ilişkin kararın davaya ondan sonra bakacak mahkemeyi bağlaması ilkesi benimsenmiştir. Anılan madde ile iki mahkeme de görevsizlik kararı verir ve kararlar kanun yoluna başvurulmaksızın kesinleşirse, yargı yerinin belirlenmesinde Yargıtay görevli ve yetkili kılınmıştır. Yargıtayın bu kapsamda vereceği kararların kesin olduğu, bu kararlara karşı karar düzeltilmesi yoluna gidilemeyeceği de düzenlenmiştir (m. 440/III-3). HUMK yürürlüğü döneminde davaya daha sonra bakacak hüküm mahkemesinin yargı yerinin belirlenmesine ilişkin karar ile bağlı olacağı (m. 25/3) bu kararlara karşı direnemeyeceği[7] kabul edildiği gibi Yargıtay Dairelerinin ve Hukuk Genel Kurulunun dahi bu karar ile bağlı olacağı kabul edilmiştir.[8,9] Bu noktada belirtilmelidir ki, bağlı

7 Erdemir, İlter: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Baskı, s. 359.; Yargıtay HGK, 30.03.1989 tarih, 10-326/391; Yargıtay HGK, 22.06.1994 tarih, 20-327/440.

8 Yargıtay 8. Hukuk Dairesi 03.04.2012 tarih ve 2012/892-2012/2444 sayılı kararında bu bağlılığı "somut olayda davaya aile mahkemesi tarafından bakılarak sonuçlandırılması gerekmekte ise de, merci tayini kararından sonra artık Yargıtay'ın göreve dair bozma yapamayacağı dikkate alınarak yargılamaya asliye hukuk mahkemesi tarafından devam edilmesi ve sonuçlandırılması doğrudur." demek suretiyle açıkça belirtmiştir).

9 Yargıtay İçtihatları Birleştirme Büyük Genel Kurulu'nun 10.06.1942 tarih ve

olma sadece yargı yeri olarak belirlenen mahkemenin artık görevsizlik veya yetkisizlik verememesi şeklinde değerlendirilmiş, uyuşmazlığa uygulanacak hukuk kuralı yönünden hakimin bu belirleme ile bağlı olmadığı içtihat edilmiştir.

## 4.2-GÖREVE İLİŞKİN KARARIN -KANUN YOLU İNCELEMESİ SONUCU- KESİNLEŞMESİ (HUMK 25/2)

### 4.2.1-Genel Olarak

HUMK'un 428/2 maddesinde, mahkemenin davaya bakmakta görevli olmamasına rağmen işin esasını incelemesi bozma sebebi olarak belirtildiği gibi görevli veya yetkili olmasına rağmen görevsizlik veya yetkisizlik kararı vermesi de bozma sebebi olarak düzenlenmiştir (m. 428/4). Diğer taraftan, aynı kanunun 25/3. maddesi ise "Yargıtayca verilen …. temyiz incelemesi sonucunda kesinleşen göreve veya yetkiye ilişkin kararların davaya ondan sonra bakacak mahkemeyi bağlayacağı" şeklindedir.

Yukarıda (4.1) de açıklandığı üzere Yargıtay'ın yargı yeri belirlenmesine ilişkin kararlarının davaya ondan sonra bakacak mahkemeyi hatta Yargıtay Daireleri ile Hukuk Genel Kurulunu bağlayacağına ilişkin düzenleme (m. 25/3) ile ilgili olarak istisnai birkaç karar[10] hariç tespit edebildiğimiz kadarıyla uygulamada aykırı bir sese rastlanılmamıştır. Ancak "temyiz incelemesi sonucu kesinleşen göreve ve yetkiye ilişkin kararların bağlayıcılığından" ne anlaşılması gerektiği ve Yargıtay uygulamalarında buradaki bağlayıcılığın nasıl yorumlandığı üzerinde durulması gerekmektedir.

### 4.2.2-Mahkemenin Görevsizlik Kararının Temyiz İncelemesi Sonucunda Onanması

Bu durumda mahkeme bakmakta olduğu davada resen veya taraf(lar)ın talebi üzerine görevsiz olduğunu anlamakta ve görevsizlik

1942/26-16 sayılı kararı

10 Merci tayini kararının bağlayıcı olduğuna ilişkin kuralın aksi yönde Yargıtay (kapatılan) 13. HD'nce verilen bozma kararı (06.11.2006 tarih, 9538/14407) direnme kararı üzerine kanaatimizce yerinde olarak HGK'nun 28.03.2007 tarih ve 13-191/167 sayılı kararı ile kaldırılmıştır.

sebebiyle davayı usulden reddetmekte, temyiz üzerine Yargıtay da kararı onamakta idi. Göreve ilişkin Yargıtay kararlarına karşı karar düzeltme yolu da bulunmadığından (m. 440/III-3) mahkemenin göreve yönelik kararı da bu şekilde kesinleşmekteydi. Mahkemelerin görevsizlik kararları bazen görevsizlik kararının esası yönünden bazen de sadece yargılama giderleri yönünden temyiz edilebilmekteydi. Mahkemelerin görevi kamu düzenine ilişkin olduğundan ve resen incelenmesi gerektiğinden görevsizlik kararı başka bir sebeple temyiz edilmiş olsa bile Yargıtayca HUMK'un 428/2 madde ve bendi uyarınca bu konuda resen inceleme yapıldığı kabul edilirdi. Dolayısıyla onama kararı ile kesinleşen görevsizlik kararının davaya ondan sonra bakacak mahkemeyi hatta Yargıtayı da bağlayacağı genel olarak kabul edilmekteydi. Nitekim Yargıtay Dairelerinin çoğunun içtihatları da bu yöndeydi.[11] Ancak az da olsa aksi yönde kararlara da rastlanmaktaydı.[12]

### 4.2.3-Mahkemenin Görevsiz Olduğu Halde İşin Esasını İncelemesi Sonucu Yargıtayca Bozma Kararı Verilmesi,

Mahkeme görevsiz olduğu halde işin esasını inceleyerek karar verdiğinde bu karar temyiz incelemesi sonucunda Yargıtayca bozulmaktaydı. Bu halde mahkeme ya bozma kararına uyarak görevsizlik kararı vermekte ve dosyayı Yargıtay bozma ilamında gösterilen mahkemeye göndermekte ya da direnmekteydi. Direnme sonucu HGK kararına uyulması zorunlu olduğundan HGK'ca direnme kararının yerinde bulunması durumunda mahkemenin görevli olduğu kesinleşmekte ve dosya işin esasının incelenmesi için özel daireye, bozma kararı verilmesi halinde ise bozma ilamında gösterilen mahkemeye gönderilmekteydi. Özel Dairenin veya HGK'nın göreve ilişkin bozma

11 Yargıtay 4. HD., 11.04.2002 tarih, 2950/4559; Yargıtay (kapatılan) 17. HD., 04.03.2002 tarih, 1336/1004.

12 Yargıtay HGK, 05.11.2008 tarih, 9-667/679; Yargıtay HGK, 22.02.2012 tarih, 1-768/96. (HGK, bu kararlarında temyiz incelemesinden geçerek kesinleştiği halde yeniden görevsizlik sebebiyle mahkeme kararını bozan özel daire kararlarının yerinde olmadığını, HUMK'nun 25/3 maddesi uyarınca temyiz incelemesi sonucu kesinleşen göreve ilişkin kararların davaya ondan sonra bakacak mahkemeleri olduğu kadar Yargıtay dairelerini de bağlayacağını belirtmiştir).

kararı -görevsizlik kararının onanmasından farklı olarak- verildikleri anda değil mahkemenin bu kararlara uyarak(zorunlu veya ihtiyari) görevsizlik kararı vermesi sonucu kesinleşmekteydi. Yani teknik anlamda temyiz incelemesi sonucu kesinleşme, Yargıtay kararı ile değil, mahkemece Yargıtay bozma ilamına uyularak görevsizlik kararı verilmesi ile meydana gelmekteydi. Onama ile kesinleşen (4.2.2) karardan kısmen farklı olsa da bu şekilde kesinleşen görevsizlik kararının da davaya ondan sonra bakacak mahkemeyi hatta Yargıtayı bağlayacağı genel olarak kabul edilmekteydi.[13]

Mahkemenin görevsiz olduğu halde işin esasını incelediği ancak bu durumun Yargıtayca fark edilmeyerek kararın esastan bozulduğu durumlarda yeniden yapılan yargılama sırasında mahkemece kendiğinden veya tarafların talepleri üzerine görevsizlik kararı verilip verilmeyeceği ya da dosya ikinci kez önüne gelen Yargıtayca görev bozması yapılıp yapılamayacağı sorusuna ise çoğunlukla olumlu cevap verilmekteydi. Bu görüşe göre, mahkemelerin görevi usuli müktesep hakkın (usuli kazanılmış hak) istisnaları arasında sayılmakta, başka bir sebeple yapılan bozma ilamına mahkemece uyulmuş olsa bile bu durumun mahkemenin yeniden görevsizlik kararı vermesine veya ikinci kez dosya önüne gelen Yargıtayca bozma yapılmasına engel olmayacağı kabul edilmekteydi. Nitekim Yargıtay İçtihatları Birleştirme Büyük Genel Kurulunun kararı da bu doğrultuda idi.[14] Bu kararda, Yargıtay görevsiz mahkemenin vermiş olduğu bir hükmü, görevsizlikten dolayı değil de, başka bir sebepten bozmuş ise taraflar mahkemede görev itirazında bulunabilecekleri gibi Yargıtay da ikinci temyiz incelemesinde mahkemenin hükmünü görevsizlikten bozabilir, içtihadında bulunulmuştur. Bununla birlikte, aynı İçtihatları Birleştirme Büyük Genel Kurulu kararında, "ancak ileri sürülen görevsizlik itirazının Yargıtayca reddi ve kararın başka sebeplerden bozulması ve bozmaya uyulması halinde davanın yine görevsizlik sebebiyle reddi yoluna gidilebilmesi, usul hükümlerinin esas gayesini haleldar edebilecek (bozabilecek) bir mahiyet

13 Yargıtay (kapatılan) 20. HD., 08.07.2005 tarih, 7869/9471

14 Yargıtay İçtihatları Birleştirme Büyük Genel Kurulu, 04.02.1959 tarih, 13/5, (Resmi Gazete, 28.04.1959)

arzedeceği cihetle haddizatında nadir olan böyle durumlarda istisnai olarak HUMK'nun 7. maddesini uygulamamak menfaatler dengesine daha uygun düşecektir" de denilmiştir. Anılan karardan, görevin temyiz konusu yapılmadığı ancak başka sebepten bozma kararı verildiği durumlarda mahkemenin kendiliğinden veya talep üzerine görevsizlik kararı verebileceği,[15] Yargıtayın da ikinci temyiz incelemesi sırasında görev yönünden kararı bozabileceği, temyiz sırasında görev itirazında bulunulduğu halde Yargıtayca bu itiraz benimsenmeyerek başka sebeplerle kararın bozulmasından sonra ise ne mahkemece görevsizlik sebebiyle davanın reddine, ne de Yargıtayca görevsizlik sebebiyle kararın bozulmasına karar verilebileceği anlaşılmaktadır.

### 4.2.4-Mahkemenin Görevli Olduğu Halde Görevsizlik Kararı Vermesi Üzerine Yargıtayca Bozma Kararı Verilmesi

Mahkemenin görevli olmasına rağmen görevsizlik kararı vermesi de mutlak bozma sebeplerindendi. Bu neviden bozma kararları üzerine mahkemenin ya direnme ya da uyma şeklinde karar verme yetkisi bulunmaktaydı. İster direnme sonrası HGK kararı üzerine zorunlu olarak, isterse Özel Daire kararı üzerine ihtiyari olarak bozma kararına uyulması durumunda mahkeme işin esasına girmek zorundaydı. Bu aşamadan sonra ne mahkemenin görevsizlik kararı vermesi[16] ne de Yargıtayın görev bozması yapması mümkün değildi. Esasen bu durumda da temyiz incelemesi sonucu kesinleşme olmamakta ancak

15 Aksi yönde; Yargıtay 14. HD., 10.06.2002 tarih, 4218/4529 (Akip İçtihat Programı), "H.U.M.K.nun 25/son maddesinin hükmünde, temyiz incelemesi sonucu kesinleşen görev ve yetkiye ilişkin kararların, davaya ondan sonra bakacak mahkemeyi bağlayacağı belirtilmiştir. Davalının yerel mahkeme de bozmadan önce görev itirazı yoksa da, temyiz aşamasında bu itirazı ileri sürmüştür. Hüküm görev yönünden değil, başka yönden bozulmuştur. Bozmaya uyulmasına karar verilmesiyle artık görev hususu kesinleşmiştir. Bu durumda yeniden görev itirazında bulunulamaz ve mahkeme de kendiliğinden görevsizlik kararı veremez. Bu hususlar gözetilmeksizin yazılı şekilde mahkemenin görevsizliğine karar verilmesi doğru görülmemiştir."

16 Kuru, Baki: Hukuk Muhakemeleri Usulü, 6.Baskı, 2001., C.1, s.659 vd.; Yargıtay HGK, 01.06.1011 tarih 13-287/374.

Yargıtayca mahkemenin görevli olduğu açıkça karara bağlandığından mahkemenin uyması ile bu hal de HUMK m. 25/3 kapsamında kabul edilmekteydi.

## 5-6100 SAYILI HUKUK MUHAKEMELERİ KANUNU DÖNEMİNDE GÖREV UYUŞMAZLIKLARININ ÇÖZÜMÜ

### 5.1-GENEL OLARAK

Öncelikle belirtilmelidir ki burada yapacağımız açıklamalar adli yargı içerisinde bulunan mahkemeler arasında çıkan görev uyuşmazlığı ve HMK'nın buna getirdiği çözüme ilişkindir. Adli yargı mahkemeleri ile idari yargı mahkemeleri arasındaki görev (konu bakımından yetki) uyuşmazlığı teknik anlamda görev uyuşmazlığı olmayıp, yargı yolu uyuşmazlığı olduğundan ve yargı yolu uyuşmazlığının çözümü usulü ise Anayasa (m. 158) ve 2247 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun ile belirlendiğinden konumuz dışıdır.

İkinci olarak, üzerinde durulması gereken bir diğer husus ise görev uyuşmazlığının ancak aynı derecede mahkemeler arasında sözkonusu olabileceğidir. Her ne kadar üst dereceli mahkemelerin (bölge adliye mahkemesi ve Yargıtay) ilk derece mahkemesi sıfatıyla görev yaptıkları davalar bakımından üst dereceli mahkemeler ile ilk dereceli mahkemeler arasında görev uyuşmazlığı çıkması mümkün ise de bu durum yalnız üst dereceli mahkemenin o dava bakımından ilk derece mahkemesi sıfatıyla hareket etmesinden kaynaklanır. Yani o dava yönünden dereceler eşitlendiğinden dolayı görev uyuşmazlığı çıkması mümkün hale gelir. Yoksa asli görevleri bakımından ilk derece mahkemeleri ile bölge adliye mahkemeleri ve Yargıtay arasında, bölge adliye mahkemeleri ile de Yargıtay arasında görev uyuşmazlığı çıkması hukuken mümkün değildir.

Nihayet, unutulmamalıdır ki 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu 01.10.2011 tarihinde yürürlüğe girmiştir (m. 451). Ancak bölge adliye mahkemeleri bu tarih itibariyle henüz faaliyete geçirilemediğinden kanun yoluna ilişkin hükümleri hemen yürürlüğe girmemiş, Geçici madde 3/1 uyarınca HUMK'un temyize ilişkin hükümlerinin uygulanmasına devam olunmuştur. Dolayısıyla bölge adliye mahkemelerinin

faaliyete başladığı 20.07.2016 tarihine kadar ilk derece mahkemelerinin görevini veya görevsizliğini belirleme hususunda Yargıtay tek yetkili merci olmayı sürdürmüştür. Yani yukarıda 4 numaralı bentte yaptığımız açıklamalar bu dönemde de geçerliliğini korumuştur.

### 5.2-İKİ MAHKEMENİN KENDİNİ GÖREVLİ GÖRMESİ VEYA GÖREVSİZ GÖRMESİ VE BU KARARLARIN KANUN YOLUNA BAŞVURULMAKSIZIN KESİNLEŞMESİ (YARGI YERİ BELİRLENMESİ)

HMK'da yargı yeri belirlenmesini gerektiren sebepler olumlu görev ve yetki uyuşmazlığı çıkması gibi fiilen gerçekleşmesi imkansız olan sebepler dışında HUMK' da belirtilen sebeplerle hemen hemen aynıdır (m. 21). Ancak HUMK'da inceleme yeri olarak yani görevli ve yetkili mahkemeyi belirleyecek merci olarak sadece Yargıtay öngörülmüşken HMK'da bölge adliye mahkemesi de Yargıtay ile birlikte görevli ve yetkili kılınmıştır (m. 22). Yargı yeri belirlenmesini (merci tayini) gerektiren hallerden biri de iki mahkemenin aynı dava hakkında göreve veya yetkiye ilişkin olarak verdikleri kararların kanun yoluna başvurulmaksızın kesinleşmesi halidir (m. 21/1-c ve 21/1-ç). Bu halde önce ilk mahkeme görevsizlik veya (kesin yetki sözkonusu ise) yetkisizlik kararı vermekte ve karar yasa yoluna başvurulmaksızın kesinleşmekte daha sonra ikinci mahkeme ilk mahkemenin anılan kararıyla bağlı olmadığından[17] aynı dava hakkında görevsizlik veya yetkisizlik kararı vermekte ve bu karar da kanun yoluna başvurulmaksızın kesinleşmektedir. Yetkinin kesin olmadığı hallerde ilk mahkemenin verdiği ve yasa yoluna başvurulmaksızın kesinleşen yetkisizlik kararı bu kararda yetkili olarak gösterilen mahkemeyi bağlayacağından bu halde yargı yeri belirlenmesi sözkonusu olmamaktadır.

Görev veya yetki uyuşmazlığı aynı bölge adliye mahkemesinin yargı çevresi içinde bulunan ilk derece mahkemeleri arasında ise yargı yerini belirleme görev ve yetkisi o bölge adliye mahkemesine aittir.

17 Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder/Taşpınar Ayvaz, Sema/Hanağası, Emel: Medeni Usul Hukuku, 4. Baskı, s. 235.

Yargı yerinin belirlenmesini gerektiren uyuşmazlık iki bölge adliye mahkemesi arasında ise yargı yerinin belirlenmesi Yargıtay'a aittir.

Kanunda açık düzenleme bulunmadığından farklı bölge adliye mahkemelerinin yargı çevresi içinde bulunan ilk derece mahkemeleri arasında görev ve yetki uyuşmazlığı çıkması durumunda yargı yeri belirlemesinin hangi merci tarafından yapılacağı tartışmalıdır. Bir kısım yazara göre bu durumda ilk görevsizlik veya yetkisizlik kararını veren ilk derece mahkemesinin bağlı bulunduğu bölge adliye mahkemesinden yargı yerinin belirlenmesi istenebileceği gibi ikinci görevsizlik veya yetkisizlik kararını veren ilk derece mahkemesinin bağlı bulunduğu bölge adliye mahkemesinden de yargı yerinin belirlenmesi talep edilebilir. Yani bu durumda iki bölge adliye mahkemesi de yargı yeri belirlenmesi kararı verebilir.[18] Kanaatimizce, HMK 22/2 maddedeki "ilgisine göre" kavramı müşterek yüksek görevli mahkeme olarak algılanmalı ve bölge adliye mahkemeleri arasında çıkan uyuşmazlıklarda olduğu gibi farklı bölge adliye mahkemelerinin yargı çevresi içinde bulunan ilk derece mahkemeleri arasındaki görev ve yetki uyuşmazlıklarının da Yargıtay'ca giderilmesi gerektiği kabul edilmelidir.[19] Esasen bu kabul, ilk derece mahkemeleri arasındaki görev ve yetki uyuşmazlığını çözen kararın aynı zamanda istinaf incelemesini yapacak bölge adliye mahkemesini belirleyecek olması sebebiyle de kanunun ruhuna ve sistematiğine daha uygundur. İlk görüşün benimsenmesi bölge adliye mahkemelerine ilk derece mahkemeleri arasındaki uyuşmazlığı giderirken kendi görevi ve yetkisi hakkında karar

18 Akkan, Mine: Pekcanıtez Usul Medeni Usul Hukuku, 15. Bası, s. 334.; Taş Korkmaz H., "yargı yerinin belirlenmesinde ilk derece mahkemeleri için bölge adliye mahkemesinin, bölge adliye mahkemeleri için Yargıtay'ın görevli olduğu" görüşündedir., Taş Korkmaz, Hülya: 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Görev, Yetki ve Yargı Yeri Belirlenmesine İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi, Prof. Dr. Aydın Zevkliler'e Armağan Özel Sayı, C. II, Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi Vol. 8, Özel Sayı, İzmir 2013, s. 1807.

19 Gözütok, Zeki: Hukuk Davalarında İstinaf ve Temyiz Uygulama Rehberi, 2. Bası, s. 149.; Albayrak, Adem: 6100 Sayılı HMK'ya Göre Hazırlanmış Hukukta İstinaf Uygulaması, 3. Bası, s. 267.; Yargıtay 5. HD., 29/11/2021 tarih, 9448-14020.; Yargıtay (Kapatılan) 20. HD., 25/06/2018 tarih, 3170-4837

verme gibi bir sonuca yol açar ki, bu durumun hukuken hiçbir şekilde tasvibi mümkün olmamalıdır.

Bizce, HMK'nın bu düzenlemedeki temel amacı görevli ve yetkili yargı yerinin belirlenmesinde müşterek yüksek görevli mahkemeyi söz sahibi yapmaktır. Bu amaçtan hareketle HMK'da düzenlenmeyen ancak uygulamada karşılaşılabilecek olan ilk derece mahkemeleri ile bölge adliye mahkemelerinin ilk derece mahkemesi sıfatıyla yargılama yaptıkları davalarda (örneğin: m. 286/1; 410) ortaya çıkabilecek görev uyuşmazlıklarında müşterek yüksek görevli mahkeme olarak Yargıtay özel dairesinin; derece mahkemeleri ile (ilk derece mahkemesi veya ilk derece mahkemesi sıfatıyla bölge adliye mahkemesi) Yargıtayın ilk derece mahkemesi sıfatıyla yargılama yaptığı davalarda (örneğin: m. 286/1; 47/1) ortaya çıkabilecek görev uyuşmazlıklarında müşterek yüksek görevli mahkeme olarak Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun görevli yargı yerini tayin edeceği sonucuna ulaşılır.

Farklı bölge adliye mahkemelerinin yargı çevresi içinde bulunan ilk derece mahkemeleri arasında yetki uyuşmazlığı çıkması sık karşılaşılabilecek bir durum ise de görev uyuşmazlığı esasen aynı yer mahkemeleri arasında söz konusu olacağından karşılaşılması pek mümkün değildir. Yine bölge adliye mahkemeleri arasında ve ilk derece mahkemeleri ile bölge adliye mahkemelerinin ilk derece mahkemesi sıfatıyla görev yaptığı hallerde yargı yeri belirlenmesini gerektirecek durumların ortaya çıkması ihtimali de oldukça düşüktür. Buna göre, HMK sistematiğinde Yargıtayın yargı yerinin belirlenmesindeki fonksiyonunun önemli ölçüde sınırlandığı söylenebilir ise de tamamen kaldırıldığı söylenemez.

İster bölge adliye mahkemesince belirlenmiş olsun, isterse Yargıtay tarafından belirlenmiş olsun yargı yerinin belirlenmesine ilişkin karar kesindir ve davaya ondan sonra bakacak mahkemeyi bağlar (m.23/2).[20] Yargıtayca verilecek yargı yeri belirlenmesine ilişkin kararın kesin olduğuna ve davaya daha sonra bakacak mahkemeyi bağla-

20 Akkan/Pekcanıtez, s. 334.; Albayrak, s. 267)

yacağına ilişkin hüküm HUMK'da da olduğundan (m. 25/2) bu konuda HMK döneminde de bir tereddüt yaşanması olası değildir. Ancak bölge adliye mahkemesince yargı yerinin belirlenmesi halinde bu belirlemenin özellikle Yargıtay açısından bağlayıcı olup olmayacağı, temyiz incelemesi sırasında bu yönden bozma yapılıp yapılamayacağı hususunda tereddüt yaşanması mümkündür. Bu sebepten olacak ki; kanun koyucu HMK 23/2 maddedeki düzenleme ile yetinmemiş, HMK m. 362/1-c'yi vazetmek suretiyle oluşabilecek duraksamaları başlamadan bitirmek istemiştir. Bölge adliye mahkemelerinin temyiz yoluna başvurulamayacak kararlarının sayıldığı maddenin ilk halinde de (…merci tayinine ilişkin kararlar.); 20.07.2020 tarih ve 7251 sayılı Kanun'un 39. maddesi ile değiştirilen halinde de (…yargı yerinin belirlenmesine ilişkin kararlar.) denilmek suretiyle bu neviden kararların kesin olduğu açık bir şekilde vurgulanmış ve böylece m. 23/2 ile de uyum sağlanmıştır.

Kanaatimizce, kanunun bu sarih hükümleri karşısında bölge adliye mahkemelerinin yargı yerinin belirlenmesine ilişkin kararlarının temyizen incelenebileceğinin ve Yargıtayı bağlamayacağının söylenememesi gerekir.

### 5.3-GÖREVE İLİŞKİN KARARIN KANUN YOLU İNCELEMESİ SONUCU KESİNLEŞMESİ (HMK 23/2)

#### 5.3.1-Genel Olarak

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun (HMK) 353. maddesinin 1. fıkrası (a) bendinde kamu düzenine ilişkin olup ağır usul hatası olarak nitelenebilecek bazı hallerde bölge adliye mahkemesine ilk derece mahkemesi kararını kesin olarak kaldırma ve ilk derece mahkemesine gönderme hususunda yetki verilmiş ve anılan kararlar yönünden temyiz yolu kapatılmıştır. Hiç şüphesiz bu düzenlemenin amacı belirtilen usul hatalarının bir an önce giderilerek işin esasına yönelik yargılamaya geçilmesini temindir. Bahse konu kararlar yönünden ilk aşamada temyiz yolu kapalı ise de geri gönderme kararı üzerine ilk derece mahkemesince verilen karara karşı istinaf yoluna başvurulması halinde bölge adliye mahkemesince verilecek

kararlar bakımından HMK 362. maddede sayılan haller dışında temyiz yolu açıktır. Temyiz incelemesinin kapsamına sadece işin esası değil kamu düzenine ilişkin hallerin de gireceği tartışmadan aridir. Yani Yargıtay, bölge adliye mahkemesince HMK. 353. maddenin 1. fıkrası (a) bendi kapsamında verilen kararların yerindeliğini esas yönünden yaptığı temyiz incelemesi sırasında denetleyebilir. İstisnası aşağıda açıklanacağı üzere anılan bendin 3 numaralı alt bendi uyarınca verilen göreve ve yetkiye ilişkin kararlardır.

### 5.3.2-HMK 353/1-a,3 Madde Uyarınca Verilen Kararlar

İlk derece mahkemelerinin görevli ve yetkili olmasına rağmen görevsizlik veya yetkisizlik kararı vermiş olması veya görevli ya da yetkili olmamasına rağmen davaya bakmış olması HMK m. 353/1-a,3 uyarınca bölge adliye mahkemeleri açısından kararın kesin olarak kaldırılması ve dosyanın görevli ve yetkili mahkemeye gönderilmesi sebebi olarak düzenlenmiş, HMK m. 362/1-c gereğince de bu kapsamda verilen kararlar bakımından temyiz yolu kapatılmıştır. Görüleceği üzere, kanun koyucu 28/07/2020 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 7251 sayılı Kanun değişikliğinden önce -yani yasalaşan ilk şeklinde- HMK 353. maddenin 1. fıkrası (a) bendi kapsamında bulunan diğer haller bakımından temyiz yolunun kapalı olduğunu belirtmemiş iken görev ve yetkiye ilişkin kararlar yönünden temyiz yolunun kapalı olduğunu açıkça belirtmiş, bununla da yetinmemiş bölge adliye mahkemesinin kanun yolu incelemesi sonucunda kesinleşen göreve ve yetkiye ilişkin kararlarının davaya ondan sonra bakacak mahkemeyi bağlayacağı düzenlemesini vazetmek suretiyle bu kararların temyiz mahkemesi olan Yargıtayı da bağlayacağını kabul etmiştir. Her ne kadar, 7251 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikten sonra HMK 353. maddenin 1. fıkrası (a) bendi uyarınca verilen tüm kararlara karşı temyiz yolu kapatılmış ise de bundan amaç anılan bent yönünden verilen kararlara karşı doğrudan Yargıtaya temyiz yoluna başvurulup başvurulamayacağı hususundaki tereddütleri gidermek olup bilahare esas yönünden yapılacak temyiz incelemesi sırasında görev ve yetki konusu dışındaki haller bakımından temyiz yolunu kapatmak değildir. İlk derece mahkemelerinin görev ve yetkisi bakımından bizi farklı sonuca götüren HMK 362/1-c maddesin-

deki hükmün HMK 353. maddenin 1. fıkrası (a) bendindeki diğer hallerden ayrı olarak düzenlenmesinin yanında HMK 23. maddenin 2. fıkrasındaki düzenlemedir de. HMK ile ilk derece, istinaf ve temyiz olmak üzere üç dereceli bir yargılama sistemi benimsendiğinden yukarıdaki düzenlemeler ışığında ilk derece mahkemelerinin görev ve yetkisine ilişkin uyuşmazlıkların en geç istinaf aşamasında çözümlenmesinin amaçlandığı anlaşılmaktadır. Esasen bu çözüm tarzı iki dereceli olan yargılama sisteminin üç dereceye çıkarılması sebebiyle meydana gelebilecek sorunların bertarafı için zorunlu bir tercih olarak da gözükmektedir. Aksinin kabulü durumunda, "1. Aşama: İlk derece mahkemesince esastan karar verilmesi; 2. Aşama: Bölge adliye mahkemesince ilk derece mahkemesi kararının görevsizlik sebebiyle kaldırılması ve gönderme kararı verilmesi; 3. Aşama: İlk derece mahkemesince bölge adliye mahkemesi kararı doğrultusunda görevsizlik kararı verilerek dosyanın görevli mahkemeye gönderilmesi; 4. Aşama: Dosya görevsizlikle kendisine gelen ilk derece mahkemesince esastan karar verilmesi; 5. Aşama: Bölge adliye mahkemesince görevli olduğunu kabul ettiği mahkemece verilen kararın esastan incelenmesi; 6. Aşama: Yargıtayca bölge adliye mahkemesinin göreve ilişkin saptamasının yerinde olmadığı benimsenerek bölge adliye mahkemesi kararının kaldırılması ve ilk derece mahkemesi kararının görev yönünden bozulması; 7. Aşama: Hükmü Yargıtayca bozulan ilk derece mahkemesince dosyanın görevsizlik kararı verilerek Yargıtay bozma ilamında gösterilen görevli mahkemeye gönderilmesi." olmak üzere, ancak sekizinci aşamada işin esasına girilebilecek bu da yargılamayı katlanılamayacak şekilde uzatacak ve böylece adil yargılanma hakkının ihlaline sebebiyet verecektir.[21] Kanun koyucunun hiçbir şekilde bunu amaçlamayacağı açıktır.

Yine her ne kadar HMK'nın 371/1-b madde ve bendinde dava şartlarına aykırılık bulunması hali bozma sebepleri arasında sayılmış ise de, yukarıda açıklandığı üzere hem HMK 353/1-a,3 ve 362/1-c

21 AİHM, (AİHMK, KT. 04.03.2008, Veli Uysal/Türkiye, BN. 57407/00, https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-125219 ET. 26/09/2022), "AİHM, Veli Uysal/Türkiye kararında, yetkili ve görevli mahkemenin belirlenmesinin 10 yıl sürmesini, İHAS m. 6'yı ihlal eden bir durum olarak görmüştür."

maddelerindeki düzenlemelerin lafzi yorumundan hem de aynı düzenlemelerin amaçsal (gai) ve sistematik yorumundan görev ve yetkiye ilişkin dava şartının bu maddede kastedilen dava şartlarından olmadığı anlaşılmaktadır.[22]

Nihayet belirtilmelidir ki konuya ilişkin Yargıtay Dairelerinin görüşü de HMK m. 353/1-a,3 uyarınca verilen bölge adliye mahkemesi kararlarının kesin olduğu yönündedir.[23]

### 5.3.3-İstinaf İncelemesi Sonucunda Görevsiz Mahkemece Verilen Kararın Esastan Karara Bağlanması

#### 5.3.3.1-Genel Olarak

Görevsiz ilk derece mahkemesince verilen esasa ilişkin kararı istinafen inceleyen bölge adliye mahkemesince HMK 353/1-b madde ve bendi kapsamında (istinaf başvurusunun esastan reddi; ilk derece mahkemesi kararının düzeltilerek yeniden esas hakkında karar verilmesi; yargılamadaki eksikliklerin tamamlanmasından sonra yeniden esas hakkında karar verilmesi) duruşma açmadan veya 356. madde kapsamında duruşma açılarak esastan karar verilmesi ve iş bu karar aleyhine temyiz yoluna başvurulması durumunda Yargıtayca görev bozması yapılıp yapılmayacağı hususu tartışmalıdır.

#### 5.3.3.2-Görev Bozması Yapılabileceğine İlişkin Görüş

Çoğunluk tarafından savunulan görüşe göre, bu halde bölge adliye mahkemelerince ilk derece mahkemelerinin görevi ile ilgili olarak verilmiş bir karar bulunmadığından ilk derece mahkemesinin görevli olup olmadığı, temyiz incelemesi yapan Yargıtayca denetlenebilir.[24]

Anılan görüşün dayananağını öncelikle görev kurallarının kamu düzenine ilişkin olması sebebiyle her aşamada resen incelenmesi gerek-

22 Albayrak, s. 274.; Aksi yönde; Kuru, Baki: İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku, s. 709.; Görgün/Börü/Kodakoğlu., s. 687.

23 Yargıtay 2. HD., 23.06.2021 tarih, 3972-5224; Yargıtay 8. HD., 28.09.2021 tarih, 7924-9598; 11. HD., 14.09.2021 tarih, 5073-5479.

24 Albayrak, s. 274.; Kuru, İstinaf, s. 709.

tiği yönündeki kabul oluşturmaktadır. Bundan başka yargı yeri çevresi içinde bulunan ilk derece mahkemeleri arasında yargı yeri belirlenmesi (merci tayini) ve HMK 353/1-a,3 kapsamında göreve ilişkin olarak verilen kararlarla ilgili yasal düzenleme bulunmasına (m. 362/1-c) rağmen, bu konuda kesinliğe yönelik açık düzenleme bulunmamasının görevsiz ilk derece mahkemesince verilen kararı esastan sonuçlandıran bölge adliye mahkemesi kararlarının Yargıtayca temyizen incelenebileceğini gösterdiği, dolayısıyla anılan kararların istinafta kesinleşmesinin amaçlanmadığı da ileri sürülmektedir. Nitekim, Yargıtay (kapatılan) 13. HD nin, (kapatılan) 15. HD nin ve 3. HD nin içtihatları[25] da bu doğrultudadır. Anılan bozma kararlarında görev hususunun kamu düzeninden olduğu, bu sebeple resen inceleneceği gerekçesine dayanıldığı, ancak başkaca açıklamaya yer verilmediği görülmektedir.

#### 5.3.3.3-Bu Hallerde de Bölge Adliye Mahkemesinin Kararının Kesin Olması Gerektiğine ve Yargıtayın Görev Bozması Yapamaması Gerektiğine İlişkin Görüş

Bizim de katıldığımız görüşe[26] göre, HMK'nın 353. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendi ve 362. maddenin 1. fıkrasının (c) bendindeki düzenlemelerin hem lafzi, hem de gai (amaçsal) yorumundan bu hususta da temyiz yolunun kapalı olduğu sonucuna ulaşmak gerekir. Görüşümüzün dayanaklarını şu şekilde gerekçelendirmek mümkündür.

1-Bölge adliye mahkemeleri ilk derece mahkemelerinin esas yönünden verdikleri kararları da istinaf sebebi yapılsın ya da yapılmasın hem HMK 353/1-a uyarınca, hem de HMK 355/1 gereğince kamu düzenine ilişkin hususlar yönünden resen incelemek zorunda olduklarından kamu düzenine ilişkin hususlardan olan görev hususunu incelemedikleri veya bu hususta bir karar vermedikleri, dolayısıyla bu halde HMK. 362. maddenin 1. fıkrası (c) bendinin uygulanamayacağı söylenemez. Zira burada da bölge adliye mahkemesinin göreve ilişkin

25 Yargıtay (kapatılan) 13. HD., 30.05.2019 tarih 2017/9509-6948; Yargıtay (kapatılan )15. HD., 05.11.2018 tarih, 2018/4663-4257; Yargıtay 3. HD., 06.04.2021 tarih 2021/287-3719.

26 Gözütok, s. 106-107.

bir kararı vardır. Ancak bu karar HMK 353/1-a, 3. madde ve bendindeki gibi açık bir karar değil, ilk derece mahkemesinin görevli olduğunun benimsenmesine ilişkin zımni (kapalı) bir karardır. Dolayısıyla HMK 362/1-c madde ve bendi anlamında göreve ilişkin olarak zımni de olsa bölge adliye mahkemesince verilmiş bir karar burada da vardır. Kanun yolu incelemesi (istinaf) sonucunda bölge adliye mahkemesinin ilk derece mahkemesinin incelemeye konu dava bakımından görevli olduğuna ilişkin zımni kararı (ki bu karar açık olarak da verilebilir. Ancak uygulamada zımni kabul ile işin esasının incelenmesine geçilmektedir.) HMK 23/2 gereğince görevi kesinleştiren bir karar niteliğindedir. Bu itibarla, Yargıtay'ı bağlaması gerekir.

2-28/07/2020 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 7251 sayılı Kanun değişikliğinden önce HMK m. 362/1-c "yargı çevresi içinde bulunan ilk derece mahkemeleri arasındaki yetki ve görev uyuşmazlıklarını çözmek için verilen kararlar ...."ın temyiz edilemeyeceği şeklinde belki diğer görüş sahiplerince savunulduğu gibi dar yorumlanmaya daha uygun iken; anılan kanun ile "yargı çevresi içinde bulunan ilk derece mahkemelerinin görev ve yetkisi hakkında verilen kararlar..." şeklinde değiştirilmiş, böylece ilk derece mahkemeleri arasında görev uyuşmazlığı bulunmasa ve bu itibarla ilk derece mahkemesinin görevine/görevsizliğine ilişkin bölge adliye mahkemesince açık bir karar verilmemiş olsa bile HMK 355 uyarınca kamu düzenine ilişkin olması sebebiyle resen incelenmesi gereken görev hususunun bu kapsamda zaten incelenmiş olacağı kabul edilerek hükmün lafzı daha açık hale getirilmiş ve bu hususta oluşan tereddütler giderilmiştir.

3-Öte yandan, bu durumda temyiz yolunun açık olduğunun benimsenmesi yargılamanın yine uzamasına; (1. Aşama: İlk derece -örneğin asliye hukuk- mahkemesince esastan karar verilmesi; 2. Aşama: Bölge adliye mahkemesince asliye hukuk mahkemesinin görevli olduğu benimsenerek işin esastan incelenmesi ve başvurunun esastan reddine karar verilmesi; 3. Aşama: Yargıtay Özel Dairesince bölge adliye mahkemesi kararı kaldırılarak asliye hukuk mahkemesi kararının görevsizlik sebebiyle bozulması; 4. Aşama: Asliye hukuk mahkemesince görevsizlik kararı verilerek dosyanın Yargıtay'ın görevli ol-

duğunu belirttiği ilk derece mahkemesine – örneğin asliye ticaret - mahkemesine gönderilmesi.) dolayısıyla adil yargılanma hakkının ihlaline sebebiyet verecektir. Hatta dosyanın ilk derece mahkemesine - örnekte olduğu gibi asliye hukuk mahkemesine – diğer bir ilk derece mahkemesinden - örneğin iş mahkemesinden – gelmesi durumunda yukarı da sayılan aşama sayısı beşe çıkacak, göreve yönelik bozmaya ilk derece mahkemesince direnilmesi durumunda ise dosyanın geçirdiği aşamalara bir de Hukuk Genel Kurulu eklenecektir.

4-İlk derece mahkemesinin görevine/görevsizliğine ilişkin hususun gerek uyuşmazlık konusu olması sebebiyle açık olarak tartışıldığı, gerekse zımnen benimsendiği durumlar bakımından ikisi de bölge adliye mahkemesinin aynı nev'iden kararı olmasına rağmen farklı çözüm tarzları benimsemek çelişkili bir durum da ortaya çıkaracaktır. Nitekim -yukarıda 1. Bölümde açıklanan halde- bölge adliye mahkemesinin HMK 353/1-a, 3 kapsamında verdiği karar yönünden HMK 362/1-c uyarınca temyiz yolu kapalı olduğundan ilk derece mahkemelerinin de bölge adliye mahkemesi kararlarına karşı direnme hakları olmadığından direnme kararı verilmesi hiçbir şekilde sözkonusu olmayacak, ancak bu bölümde tartışılan halde ilk derece mahkemesi kararı Yargıtayca bozulacağından direnme kararı verilebilmesinin ve göreve ilişkin uyuşmazlığın Yargıtay Hukuk Genel Kuruluna taşınmasının önünde herhangi bir engel kalmayacaktır.

5-Bölge adliye mahkemelerinin HMK 353/1-b,1 madde ve bendi kapsamında istinaf başvurusunun esastan reddi kararlarının ilk derece mahkemelerinin görevsizliği sebebiyle bozulabileceğinin kabulü durumunda dosyanın hangi mahkemeye gönderileceği hususunda sorun olmasa (m. 373/1) da, 353/1-b,2 ve 353/1-b,3 bentleri kapsamında duruşma açmadan veya 356 ncı madde uyarınca duruşma açarak davanın esası ile ilgili yeniden karar vermeleri ve bu kararın aynı gerekçeyle bozulması durumunda dosyanın hangi mahkemeye gönderileceği tartışmalıdır. Bozma kararı ilk derece mahkemesinin görevine ilişkin bulunduğundan ilk bakışta mantıksal olarak dosyanın ilk derece mahkemesine gönderilmesi gerektiği savunulabilir. Ancak bu durumda " bölge adliye Mahkemesi'nin düzelterek veya yeniden esas hak-

kında verdiği karar Yargıtayca tamamen veya kısmen bozulduğu takdirde dosya kararı veren bölge adliye mahkemesi veya uygun görülen diğer bir bölge adliye mahkemesine gönderilir" şeklinde düzenleme içeren HMK 373/2 maddenin nasıl tevil edileceği sorusu gündeme gelmektedir. Hal böyle olunca, dosya ilk derece mahkemesine gönderilse, HMK 373/2. maddeye muhalefet edilmekte, bölge adliye mahkemesine gönderilse, ilk derece mahkemesinin görevsizliğine ilişkin bozma anlamını kaybetmektedir.

6-Bölge adliye mahkemesi denetiminden geçen ilk derece mahkemesi kararlarının artık görev yönünden Yargıtay tarafından bozulamayacağının yani ilk derece mahkemesinin görevinin istinaf incelemesi sonucu kesinleşeceğinin kabulü durumunda bu konuda Yargıtay'ca içtihat üretilemeyeceği oysa Yargıtay'ın en önemli görevinin ülke genelinde içtihatları ile uygulama birliğinin sağlanması olduğu, dolayısıyla bu fonksiyonun yerine getirilememesi sebebiyle aynı tür davalarda farklı mahkemelerin görevli kılınabileceği düşünülebilir. Öncelikle belirtelim ki, böyle bir sakınca başta bölge adliye mahkemesince HMK m. 23/2 uyarınca verilen kararlar olmak üzere m. 353/1-a ve m. 362'ye göre verilen kesin nitelikteki tüm kararlar bakımından da geçerlidir. Kanun koyucu bu kararlar yönünden ortaya çıkabilecek sorunları ve uygulama farklılıklarını aşmak için 5235 sayılı Kanun'un 35. maddesinde düzenlemeye gitmiştir. Anılan maddenin 1. fıkrasının 3. bendinde "Re'sen veya bölge adliye mahkemesinin ilgili hukuk veya ceza dairesinin ya da Cumhuriyet başsavcısının, Hukuk Muhakemeleri Kanunu veya Ceza Muhakemesi Kanununa göre istinaf yoluna başvurma hakkı bulunanların, benzer olaylarda bölge adliye mahkemesi hukuk veya ceza dairelerince verilen kesin nitelikteki kararlar arasında ya da bu mahkeme ile başka bir bölge adliye mahkemesi hukuk veya ceza dairelerince verilen kesin nitelikteki kararlar arasında uyuşmazlık bulunması hâlinde bu uyuşmazlığın giderilmesini gerekçeli olarak istemeleri üzerine, kendi görüşlerini de ekleyerek Yargıtaydan bu konuda bir karar verilmesini istemek" konusunda bölge adliye mahkemesi başkanlar kuruluna görev verilmiş, 2. fıkrasında ise bölge adliye mahkemelerinin bu neviden kararları arasındaki uyuşmazlığın giderilmesi usulü açıklan-

dıktan sonra başvuru üzerine Yargıtay özel dairesince verilen kararların kesinliği hususu vurgulanmıştır. Bu kapsamda verilecek kararların bölge adliye mahkemelerinin kesin nitelikteki kararları bakımından olduğu, oysa temyiz yolu açık kararları bakımından söz konusu madde uygulanamayacağından sakıncanın devam edebileceği söylenebilir ise de bölge adliye mahkemeleri arasındaki uyuşmazlığın giderilmesine ilişkin Yargıtay kararının bölge adliye mahkemeleri için de ilk derece mahkemeleri için de belirleyici olacağı açıktır. Bu karara rağmen aynı neviden davalarda göreve ilişkin farklı kararlar verilmesinin hakimlerin hukuki sorumluluğunu dahi gündeme getirmesi mümkün olduğundan aykırı kararlar verilmesinden kaçınılacağı, böylece uygulama birliğinin sağlanmasının da önemli ölçüde gerçekleşeceği ortadadır. Keza bölge adliye mahkemesinin kararı esas yönünden incelenirken göreve ilişkin değerlendirmesinin hatalı olduğuna temyiz gerekçesinde değinilmek suretiyle de uygulama birliğinin sağlanmasına katkıda bulunulabilir.

İlk düzenlenen şeklinde kanun yararına bozmanın (HMK m. 363) da bu amaca hizmet edebileceğini söylemek mümkündü. Çünkü düzenleme "...bölge adliye mahkemesi hukuk dairelerinin kesin olarak verdikleri kararlara karşı kanun yararına temyiz yoluna başvurulabileceği..."şeklinde idi. Dolayısıyla bölge adliye mahkemelerinin özellikle tartışma konusu olan HMK 353/1-a madde ve bendi kapsamında verdiği kesin nitelikteki kararlarına karşı kanun yararına temyizin mümkün olduğu kabul edilmekte idi[27]. Ancak anılan maddede 20.07.2017 tarih ve 7035 sayılı Kanun'un 33. maddesi ile yapılan değişiklik sonucu bölge adliye mahkemelerinin sadece ilk derece mahkemesi sıfatıyla verdikleri kesin kararlar yönünden kanun yararına temyiz yoluna müracaat edilebileceği açıkça hüküm altına alındığından artık bölge adliye mahkemelerinin HMK 353/1-a maddesi uyarınca - konumuz bakımından da ilk derece mahkemelerinin görevi ile ilgili olarak- verdikleri kesin kararlar bakımından kanun yararına temyiz (bozma) imkanı, dolayısıyla da bu madde vasıtasıyla uygulama birliğinin sağlanması imkanı kalmamıştır.

27 Kuru, s. 691.

## 6-SONUÇ

Kanun yolu, hak arama özgürlüğünün ve adil yargılanmanın önemli bir güvencesi olmakla birlikte iki dereceli yargılama sistemi bu amaçlara ulaşılması için olmazsa olmaz koşul değildir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde de, Anayasamızda da iki dereceli yargılama sistemi hak arama özgürlüğünün ve adil yargılanma hakkının bir unsuru olarak görülmemiştir[28]. Ancak belirtilmelidir ki, ilk derece ve istinaf aşamasından oluşacak iki dereceli yargılamanın maddi gerçeğe ulaşmada yargısal kararlardaki isabet oranını artıracağı, hukuki dinlenilme hakkını en üst düzeyde gerçekleştireceği, böylece de bireylerin etkin hukuki korumadan azami ölçüde yararlanabilmelerine imkan tanıyacağı açıktır.

İki dereceli yargılama sistemi, tek dereceli olan yargılama sisteminin iki dereceye çıkarılmasını öngördüğünden tek dereceli sisteme nazaran yargılamanın daha uzun sürmesine ve yargılama giderlerinin de aynı şekilde artmasına sebebiyet verecektir. Bu şekilde ortaya çıkacak olumsuzlukların en aza indirilmesi ve az önce belirtilen olumlu sonuçların bahse konu olumsuzluklara feda edilmemesi için gerekli tedbirlerin alınması iktiza etmektedir.

Türk kanun koyucu da, iki dereceli yargılama sistemini benimserken yargılamaların en az giderle ve makul sürede bitirilmesi ilkesine de zarar vermeden anılan sistemin daha adil sonuçlara ulaşma hedefini gerçekleştirmeye çalışmış, bu amaçla daha az öneme haiz konuların ilk derece ve istinafta kesinleşmesine yönelik düzenlemeler yapmıştır. Bu düzenlemeler yapılırken kanun yoluna başvuru hususunda yargılamanın hızlandırılması amacıyla da olsa, HUMK dönemindeki düzenlemelerin gerisinde kalınmamış, bilakis ihtiyati tedbir kararlarına karşı kanun yolunun açılmasında olduğu gibi hak arama özgürlüğü standartlarını yükseltici kurallar vazedilmiştir.

Yazımızda yeri geldikçe ifade ettiğimiz üzere, hiç şüphesiz mahkemelerin görevine ilişkin kurallar kamu düzenindendir. Dolayı-

28 Akil, Cenk: İstinaf Kavramı, Ankara 2010, s. 242.

sıyla görev kurallarına muhalefet edilip edilmediğinin kanun yolu incelemesi sırasında denetlenmesi gerekir. Ancak bu denetimin hem ikinci derecede (istinaf) hem de temyizde yapılması zorunlu değildir. Görev kurallarına aykırılığın kanun yolu olarak sadece istinaf denetimine tabi tutulması temyiz denetimine ise tabi tutulmaması, bir kez de olsa kanun yolu denetiminden geçtiğinden doğal hakim ilkesini de, hak arama özgürlüğünü de, adil yargılanma hakkını da ihlal etmez. Bilakis, mutlaka temyizde de incelenmesi gerektiği görüşü kabul edilirse salt bu sebeple bir kısım yargılamalar makul sürede bitirilemeyeceğinden asıl o zaman hak arama özgürlüğü ve adil yargılanma hakkı ihlal edilmiş olacaktır.

Durum bu olmakla birlikte üzülerek ifade edilmelidir ki istinaf sisteminin yürürlüğe girdiği 20.07.2016 tarihinden bu yana geçen beş yılı aşkın süre içinde uygulamanın bizce kanun koyucunun amacına tam da uygun olmayan bir biçimde bölge adliye mahkemelerinin ilk derece mahkemelerinin görevini veya görevsizliğini açıkça tartıştığı kararları bakımından temyiz yolunun kapalı olduğu, yani HMK m. 23/2 ve m. 353/1-a, 3 kapsamında verilen kararların kesin olduğu, ancak ilk derece mahkemelerinin görevinin veya görevsizliğinin açıkça tartışılmadığı kararlar bakımından temyizde bozma yapılabileceği, yani HMK m. 353/1-b uyarınca duruşma yapılmadan ya da m. 356 uyarınca duruşma yapılarak esas hakkında karar verilen durumlarda, bölge adliye mahkemelerinin ilk derece mahkemelerinin görevine ilişkin zımni (kapalı) kabullerinin Yargıtay'ı bağlamayacağı, bu hallerin, bölge adliye mahkemesinin göreve ilişkin kararının ondan sonra davaya bakacak mahkemeyi bağlayacağına (HMK m. 23/2) ilişkin düzenleme ve yine bölge adliye mahkemelerinin göreve ilişkin kararlarının temyiz edilemeyeceğine (HMK m. 362) ilişkin düzenleme kapsamında mütalaa edilemeyeceği yönünde şekillendiği görülmektedir.

Gerçi bu yöndeki uygulama HUMK'nın yürürlüğü döneminde kabul edilen Yargıtay İçtihatları Birleştirme Büyük Genel Kurulunun 10.06.1942 tarih ve 1942/26-16 sayılı kararının sonucunda yer verilen mahkemelerin görevi konusunda usuli müktesep hak olmayacağına ilişkin görüşe muvafıktır. Ancak, anılan içtihadı birleştirme kararının

sonuç kısmında böyle denilmesine rağmen gerekçesinde de görev konusu temyiz edilmesine rağmen bu hususta suskun kalınarak karar esastan bozulmuş ise artık daha sonraki aşamalarda görev konusunun yeniden irdelenemeyeceğinin belirtilmesi de kısmen bizim görüşümüzün de desteklendiğini göstermektedir. Kaldı ki, göreve ilişkin kuralların uygulanmasında usuli müktesep hak oluşmayacağının, ilk derece mahkemesi kararı, bölge adliye mahkemesi kararı ve Yargıtayın esasa ilişkin bozmasından sonra da görev hususunun tekrar derece mahkemelerince tartışılabileceğinin veya tüm bu aşamaları müteakip Yargıtayca kararın görevden bozulabileceğinin ortaya çıkarabileceği büyük sorunlar sebebiyle çoğunluk görüşünü savunanlarca dahi benimsenmeyeceğini düşünüyoruz.

Kanaatimizce gelinen aşamada yapılması gereken iş, çok fazla geç kalınmadan hem iki dereceli yargılama sisteminin yararlı yönlerini güçlendirmek hem de genelde yargılamaların uzaması şeklinde ortaya çıkan zararlı yönlerini en aza indirmek amacıyla ilk derece mahkemelerinin görevine ilişkin tartışmaların en geç bölge adliye mahkemelerinin her türlü kararları bakımından istinaf aşamasında bitirilmesini amaçlayan mevzuat değişikliğini yapmaktır. Hiç şüphesiz bu konudaki yetki ve sorumluluk kanun koyucuya aittir. Bu yapılamasa bile biz mevcut düzenlemelerin bahsi geçen amacı gerçekleştirmeye yeterli olduğunu düşünüyoruz. Yani HMK'da var olan düzenlemeler ışığında ilk derece mahkemelerinin görevine ilişkin olarak bölge adliye mahkemelerince verilecek her türlü kararın kesin olduğunun ve Yargıtay'ı da bağlayacağının kabul edilmesinde herhangi bir engel olmadığını düşünüyoruz.

Bütün bunlara rağmen uygulamanın doğruluğunda ve devamında ısrar halinde ise hiç değilse Yargıtay İçtihatları Birleştirme Büyük Genel Kurulu'nun 10.06.1942 tarih ve 1942/26-16 sayılı kararının gerekçesinde yer verilen açıklamanın burada da kıyasen uygulanmasını önermekteyiz. Yani ilk derece mahkemelerinin görevine itiraz edilerek istinaf yoluna başvurulduğu halde bölge adliye mahkemesince bu hususta suskun kalınarak işin esasına yönelik karar verilen durumlarda bölge adliye mahkemesinin ilk derece mahkemesinin görevine

ilişkin itirazı zımnen (kapalı) reddettiği, dolayısıyla ilk derece mahkemesinin görevinin bu hal bakımından istinaf aşamasında kesinleştiği kabul edilmelidir. Hiç olmazsa bu şekilde ilk derece mahkemelerinin görevini Yargıtay aşamasında dahi tartıştıran ve bu suretle yargılamanın uzamasına sebebiyet veren görüşün uygulama alanı daraltılmış ve zararlı sonuçları da kısmen azaltılmış olur.

## KAYNAKÇA

Akil, Cenk: İstinaf Kavramı, Ankara 2010.

Akkan, Mine: Pekcanıtez Usul Medeni Usul Hukuku, 15. Bası, İstanbul 2017.

Albayrak, Adem: 6100 Sayılı HMK'ya göre Hazırlanmış Hukukta İstinaf Uygulaması, 3. Baskı, Ankara, 2017.

Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder/Taşpınar Ayvaz, Sema/Hanağası, Emel: Medeni Usul Hukuku, 4. Baskı, Ankara 2018.

Budak, Ali Cem/Karaaslan, Varol: Medeni Usul Hukuku, Ankara 2018.

Rüzgaresen, Cumhur: Medeni Muhakeme Hukukunda Usul Ekonomisi İlkesi, Ankara 2013.

Erdemir, İlter: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Baskı, Ankara 1998.

Görgün, L. Şanal/Börü, Levent/Kodakoğlu, Mehmet: Medeni Usul Hukuku, Ankara 2021.

Gözütok, Zeki: Hukuk Davalarında İstinaf ve Temyiz Uygulama Rehberi, 2. Baskı, Ankara 2017.

Kuru, Baki: Hukuk Muhakemeleri Usulü, 6.Baskı, 2001., C.1.

Kuru, Baki: İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku, Ağustos-2016.

Kuru, Baki/Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder: Medeni Usul Hukuku, Ders Kitabı, 4. Baskı, Ankara 1992.

Tanrıver, Süha: "Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı'nın 1 ila 122. Maddelerinde Yer Alan Temel Düzenlemeler ve Bunların Genel Çerçevede Değerlendirilmesi", (AÜHFD, Yıl: 2008, C.57, Sayı: 3.)

Taş Korkmaz, Hülya: 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Görev, Yetki ve Yargı Yeri Belirlenmesine İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi, Prof. Dr. Aydın Zevkliler'e Armağan Özel Sayı, C. II, Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi Vol. 8, Özel Sayı, İzmir 2013.

**İnternet Kaynakları**

www.akip.net
www.uyap.gov.tr
https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-125219